

Motion till riksdagen 2009/10:Ju337

av Lars Ohly m.fl. (v)

Rättsväsendet

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	2
2	Inledning.....	4
3	Brottsförebyggande arbete.....	4
4	Polisen	5
4.1	Utbildning.....	6
4.2	Yrkesrollen	7
4.3	Arbetsmiljö.....	8
4.4	Civilanställda.....	8
5	Åklagare	9
6	Domstolarna	10
7	Kriminalvården.....	10
7.1	Häkten	11
7.2	Bättre ut – arbetslinjen på våra anstalter.....	12
7.3	Halvtidsfrigivning.....	14
7.4	Kvinnor inom kriminalvården	15
7.5	Fångombudsman.....	15
8	Ekonomisk brottslighet och miljöbrottslighet.....	16
8.1	Ekonomisk brottslighet.....	17
8.2	Miljöbrottslighet.....	18
9	Internationellt samarbete	19
10	Brottsdrabbade.....	20
10.1	Kommunernas ansvar för brottsdrabbade	20
10.2	Rättsväsendets ansvar	21

Fel! Okänt namn på

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning som ska ta fram förslag till ny organisation för polisens myndighetsstruktur.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen inom ramen för en utredning om polisens myndighetsstruktur ska ge ett särskilt uppdrag att presentera förslag till hur polisservicen på landsbygden kan förbättras.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förslag till en ny polisutbildning snarast ska läggas fram för riksdagen.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ett förslag till att polisen ska utrustas med yrkeslegitimation snarast bör tas fram.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att frågor som rör misstankar om poliser som begått brott ska handläggas vid en fristående myndighet.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om reglering av civilutredares befogenheter.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om reglering av polisens möjligheter att ersätta åklagare som förundersökningsdomare.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att frågan om åklagares jäv bör regleras.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om utvärdering av reformen ”En modernare rättegång”.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ett förslag om förbud mot att placera brottsmisstänkta barn i häkte snarast bör tas fram.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en ny häkteslag.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att halvtidsfrigivning av förstagångsdömda bör införas.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en fångombudsman bör införas i Sverige.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Ekobrottsmyndigheten bör ges ställning som nationellt utvecklingscentrum för bekämpningen av ekobrott.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Rikspolisstyrelsen bör ges i uppdrag att ta fram riktlinjer för att möjliggöra att miljöbrottsenheter ska finnas tillgängliga i hela landet.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om miljöorganisationernas möjligheter att vara part i ärenden enligt miljöbalken.¹

Fel! Okänt namn på

17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Brottsoffermyndigheten bör ges i uppdrag att se över hur kommunerna lever upp till sitt ansvar när det gäller brottsutsatta och ge förslag till åtgärder.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med förslag till förbättringar när det gäller målsägarbiträden.

¹ Yrkande 16 hänvisat till MJU.

Fel! Okänt namn på

2 Inledning

Det är skillnad på vänster och höger när det gäller rättspolitiska frågor. Det som främst skiljer sig åt är vänsterns insikt om att ett effektivt rättsväsende måste bygga på en bredare samhällsanalys än att bara stirra sig blind på frågor om antal poliser. För att rättsväsendets olika delar ska fungera måste det civila samhället i övrigt fungera. Ett rättsväsende ur vänsterperspektiv bygger inte bara på straff utan innehåller framför allt stora brottsförebyggande åtgärderna. Vi anser helt enkelt att det är minst lika viktigt att förhindra brottslighet som att bestraffa den. Detta är viktigt framför allt ur ett brottsofferperspektiv. Det är självklart att det är bättre att ett brott inte begås alls än att någon straffas i efterhand. När ett brott ändå begåtts måste samhället ta sitt ansvar och utdöma ett straff. Därför måste också hela rättsväsendet fungera, det räcker inte med polisen.

Vi vet att det är de som redan är mest utsatta som drabbas hårdast om rättsväsendet inte fungerar eller fungerar dåligt. Vi får ett hårdare och kallare samhälle om människor känner sig otrygga i vardagen eller om människor känner sig illa behandlade inom ramen för rättsväsendet. Därför tycker vi att dessa frågor är viktiga att diskutera inom ramen för välfärden.

När vi diskuterar brott och straff ur vänsterperspektiv innebär det också att vi lyfter fram frågor om människors individuella mänskliga rättigheter. Det handlar om integritet, icke-diskriminering och respekt. Rättvisa rättegångar är en självklarhet, vilket också kräver ett bra förundersökningsarbete och välutbildad personal inom rättsväsendet. Det finns många områden att utveckla men några områden som särskilt bör nämnas är barnperspektivet, barnkunskap, kunskap i genusfrågor, mäns våld mot kvinnor och hbt-frågor. När det gäller våld i nära relationer som spänner över dessa senare frågor har vi valt att utveckla dem särskilt i en separat motion.

Ett vänsterperspektiv på rättsliga frågor betyder att vi också vill lägga fokus på frågor kring ekonomisk brottslighet, miljöbrottslighet och liknande frågor som ofta annars kommer i andra hand. Ekonomisk brottslighet innebär att vi förlorar mycket pengar som skulle ha kommit det allmänna till del, och miljöbrottsligheten kommer vi alla att få betala för i många år framöver.

3 Brottsförebyggande arbete

Det allra viktigaste när det gäller brottsförebyggande arbete är ett sammanhållet samhälle i en fungerande välfärd. Dagens Sverige är på väg åt helt fel håll. Den borgerliga politiken innebär att vi snart landar i två tredjedelssamhället. Det är förödande för det brottsförebyggande arbetet. Att vi när det gäller både inkomstfördelning och tillgång till samhälls service mer och mer vidgar klyftan mellan fattig och rik och mellan stad och land innebär flera steg tillbaka.

Fel! Okänt namn på

Man brukar säga att man redan inom ramen för mödravården kan upptäcka barn som kommer att hamna på fel väg när de växer upp. Detta är säkert en sanning med modifikation, men det är viktigt att många vuxna finns med för att guida barnen och föräldrarna genom barnens tidiga år. Det är viktigt att såväl förskolan som skolan har utrymme för en bra skolhälsovård och kringpersonal som kan fånga upp barn som behöver det. Det är också viktigt med en aktiv fritid där det finns utrymme för både organiserade och spontana aktiviteter.

Både i gamla och nya bostadsområden bör miljön ses över för att skapa så trygga ute- och inomhusmiljöer som möjligt. Det kan gälla belysning, parkmiljöer, inpassagesystem och mycket mer. Att rusta upp miljöprogrammen är också brottsförebyggande. Många av de mest brottsutsatta innevånarna i vårt land bor i dessa områden, och de behöver känna samma trygghet som i andra områden.

Missbruksvården är ytterligare ett område som särskilt i tider av ekonomisk kris drabbas av neddragningar. Vi vet att en aktiv missbrukare är mycket kostsam för samhället, och vi vet också att missbruk skapar stort lidande både för missbrukaren och dennes anhöriga. Att hålla igång ett missbruk kräver ofta att missbrukaren begår brott, och därför är missbruksvård en investering. Om missbruket upptäcks i tid blir investeringen ännu mer lönsam. Genom att avkriminalisera missbruket tror Vänsterpartiet att fler får möjlighet till vård.

Inom den privata sektorn kan man också göra mycket förebyggande arbete, till exempel genom att skapa slutna kassasystem för att minska risken för rån, utbilda personal och minska ensamarbete på kvällar och nätter. Schablonbeskattning minskar risken för skattebrott liksom systemet med personalliggare och kassaregister. Det statliga arbetsmiljöarbetet måste ges resurser att återigen arbeta mer förebyggande för att minska riskerna för personer att bli utsatta för brott på arbetet i form av farlig arbetsmiljö.

4 Polisen

En av de viktigaste delarna inom rättsväsendet är polisen. Polisen är viktig ur flera perspektiv. Dels därför att polisen har att skapa trygghet genom sin blotta närvaro och dels därför att polisen har till uppgift att beivra brott. I denna roll har också polisen våldsmonopol i samhället. Det är viktigt för hela samhället att polisen åtnjuter förtroende hos medborgarna. Detta förtroende får polisen genom att det arbete de gör är trovärdigt och relevant.

Polismyndigheten är en av de största, mest personalintensiva och också dyraste statliga verksamheterna. Det är självklart av trygghetsskäl men också av ekonomiska skäl nödvändigt att polisen är optimalt organiserad. Samtidigt måste också polisen bli mer resurseffektiv.

Under en lång tid har det pågått diskussioner om att skapa en mer enhetlig och också ekonomiskt hållbar struktur genom att skapa en myndighet i stället för som i dag över tjugo. Detta skulle kunna innebära att man kan samverka

Fel! Okänt namn på

bättre över hela landet när det gäller gemensamma funktioner och också att fördelningen av resurser kan bli mer rättvis.

Det är viktigt att exempelvis de län som är turistintensiva eller har långa avstånd kompenseras bättre än i dag. Samtidigt måste självklart frågor kring demokratisk insyn och lokal förankring lösas innan myndigheterna kan slås samman. En utredning som syftar till att ta fram förslag till att avskaffa länsmyndigheterna och därmed att skapa en central myndighet för landet ska snarast tillsättas. Detta ska ges regeringen till känna.

I detta sammanhang är det också relevant att lyfta upp frågan om att personer som lever på landsbygden måste ha samma rätt till trygghet och samhälls-lik service som de som bor i mer tätbefolkade områden. Bortsett från utryckningsverksamheten har polisen också en servicefunktion. Möjligheter till s.k. servicebussar som ska kunna tillhandahålla tillståndsansökningar, stödämälningar, pass, rådgivning och annat är ett alternativ när det gäller att öka allmänhetens tillgång till polisen. Ett annat är servicekontor bemannade på särskilda tider. Att utveckla verksamheten på landsbygden och att som vi beskriver nedan utveckla utbildningen kan också få yngre personer att söka sig till tjänster ute i landet. Det är en mycket viktig fråga. Vänsterpartiet har i många år lyft upp frågan om polisnärvaro i hela landet, och vi anser att det nu måste tas till krafttag för att denna fråga ska få en lösning. Vi anser att inom ramen för en utredning om en förändrad myndighetsstruktur ska ett särskilt uppdrag ges för att ta fram förslag till hur polisservicen ska komma även landsbygden till nytta. Detta ska ges regeringen tillkänna.

4.1 Utbildning

Att vara polis har av tradition varit ett livsval. Inte sällan har också detta val gått i arv från generation till generation. Polisen är kanske den yrkeskår som haft minst omsättning av personal så till vida att det i princip varit fråga om livstidsanställning. Detta är på väg att ändras. En modern arbetsmarknad kräver större flexibilitet än så. Yngre personer som i dag utbildar sig till poliser har ofta en annan syn på sitt yrkesval än att det är ett åtagande för livet. Detta är så klart positivt för poliskåren men det innebär också att samhället måste börja tänka om för att garantera försörjningen av poliser i framtiden.

Till att börja med är det nödvändigt att uppvärdera polisyrket och erkänna den komplexa vardag som detta innebär. Polisen ska kunna mycket, från att köra bil och möta människor i kris till att utreda avancerad ekonomisk brottslighet på Internet. Även om man redan i dag har möjlighet till att vidareutbilda sig inom polisyrket måste en uppgradering av grundutbildningen nu till. Vi har länge krävt att polisutbildningen ska bli en högskoleutbildning och att grundutbildningen ska vara tre år. Det finns sedan en tid en färdig utredning på Regeringskansliet, och de flesta remissinstanser är överens om att det är hög tid att genomföra denna förbättring.

En uppgradering av polisutbildningen skulle innebära att såväl vidareutbildning som forskning kring polisyrket och polisiära metoder kan utvecklas. Detta är viktiga frågor för att få poliser att stanna kvar och utvecklas i sitt

yrke. Det är också viktigt för att de medel som vi satsar på polisen ska komma till så god nytta som möjligt. Att forska kring polisiära metoder är ett mycket eftersatt område varför vi ofta inte vetenskapligt kan belägga nyttan med metoder. Det är inte värdigt en rättsstat att vi inte har denna möjlighet och det riskerar dessutom att alla de pengar vi satsar inte används på optimalt sätt.

När vi får en riktig högskoleutbildning kan också praktik och teori varvas på ett bättre sätt. De högskolor som öppnar för polisutbildningar kommer med all sannolikhet att hämta inspiration från utbildningar som lärarutbildningen eller ett antal vårdutbildningar som gör just detta. En riktig högskoleutbildning ger också större möjlighet till flexibilitet i ämnesvalen. Språkkunskaper, ekonomi och IT är bara några av de ämnen som kan prioriteras högre. En högskoleutbildning kommer också att innebära att utbildningen på ett bättre sätt integreras i samhället, vilket gör att vi i ännu större utsträckning får de poliser vi behöver.

Slutligen anser vi att en förändring av utbildningen är nödvändig i förhållande till det ökande internationella utbytet som polisen deltar i. Det är viktigt att våra poliser då har en utbildning som mer liknar internationella förhållanden. Då frågan sedan länge är utredd och remitterad bör regeringen omgående lägga fram förslag till en förnyad polisutbildning i enlighet med det i motionen anförda. Detta ska ges regeringen till känna.

4.2 Yrkesrollen

Polisen som yrkeskår möts ofta av mycket svåra situationer. Det är ofta det arbetet går ut på. Det kan handla om att möta människor i kris, arga människor, människor som råkat ut för olyckor eller människor som är både våldsamma och påverkade av exempelvis narkotika. Alla dessa situationer kräver att yrkesrollen är väldefinierad och tydlig.

Liksom andra yrken som läkare, domare eller advokater tycker vi att polis ska erkännas som en profession. Detta innebär att när du gått utbildningen blir du legitimerad polis och står bakom de etiska krav som ställs. För att få legitimation krävs att den sökande uppfyllt vissa krav och visat prov på vissa färdigheter som finns definierade. Fördelen med en yrkeslegitimation är, förutom att den definierar grundkunskaper som alla ska ha, också att den kan återkallas från personer som inte visat sig leva upp till de krav som ställs på en polis. För att polisen ska möta respekt hos människor krävs också att poliser som inte klarar yrkesrollen inte länge kan arbeta som just poliser. Förslag till yrkeslegitimation bör snarast presenteras. Detta ska ges regeringen till känna.

Eftersom polisyrket är krävande och eftersom polisen också har det så kallade våldsmonopolet i fredstid är det viktigt att förtroendet för polisen upprätthålls. En viktig del i detta är att när en polis misstänks för brott ska detta brott utredas av en fristående myndighet. Detta gäller såväl när en polis begår brott i tjänsten som när en polis begår brott på fritiden som har ett samband med hans eller hennes yrkesutövande. Frågan är utredd och det finns underlag för att presentera ett förslag i denna riktning varför det borde vara enkelt att

Fel! Okänt namn på

presentera detta förslag som skulle öka förtroendet för polisen och därmed förbättra polisens arbetssituation. Detta ska ges regeringen till känna.

4.3 Arbetsmiljö

Polisförbundet brukar säga att en trygg polis är en bra polis. Detta är en viktig sanning. Självklart tror varken Vänsterpartiet eller Polisförbundet att detta räcker utan insikten att det kräver mer än trygghet är väl förankrad.

När det gäller den psykosociala arbetsmiljön är alla medvetna om att poliser utsätts för stor yttre press i många situationer. Den psykosociala arbetsmiljön kräver utbildning och att det finns möjlighet att bearbeta hur man valt att agera i olika situationer. Ständiga diskussioner om etiska dilemman är också viktiga. Under många år har Vänsterpartiet motionerat i frågan om att alla poliser ska ha tillgång till vardagshandledning. För ett antal år sedan beslöt också riksdagen att detta ska erbjudas. Trots riksdagens beslut är detta ännu inte genomfört, och vi anser att det är dags att ta tag i denna fråga. Rikspolisstyrelsen har tagit fram ett projekt, vilket tyvärr sedan inte har implementerats på lokal nivå. Vi hoppas att det nu äntligen är dags att sätta detta projekt i sjön i stor skala.

Det finns så klart många andra frågor som rör polisens arbetsmiljö. Ett exempel är att såväl uniform som den utrustning som många poliser behöver vid yttre tjänst inte är anpassad till kvinnors behov. I dag är cirka 40 % av dem som läser polisutbildningen kvinnor och vi är övertygade om att det inom kort kommer att vara ännu fler. Detta betyder att kårens sammansättning i rask takt ökar. Det är hög tid att se över uniformer och utrustning även ur detta perspektiv.

När det gäller ergonomi tillbringar många poliser mycket tid antingen till fots, i sin tjänstebil eller arbetar med utredningar. Det är så klart mycket viktigt att alla delar av en polis arbetsmiljö ses över kontinuerligt. Att aktiva poliser har utrymme för såväl träning som omväxlande arbetsuppgifter är mycket viktigt för att undvika arbetsskador.

4.4 Civilanställda

Som i så många andra sammanhang gäller inom polisen devisen rätt person på rätt plats. De civilanställda inom polisen spelar ofta en avgörande roll för att såväl ansvarsfördelningen som resursförbrukningen ska bli rätt. Självklart ska exempelvis inte poliser användas vare sig till arrestvakter eller som controllers lika lite som datateknikerna ska fungera som poliser.

Under de senare åren har de civilanställda ofta fungerat som termostater i förhållande till ekonomin. Anledningen till detta är att det verkar vara helt omöjligt att upprätthålla en balans genom att ifrågasätta om det är en polis eller en civilanställd som gör jobbet bäst när det blir fråga om neddragningar. Ett exempel är den friskvårdskonsulent som fick gå trots att hennes arbete

ledde till minskat antal sjukskrivningar. Ett annat är den polis som trots sitt brinnande intresse och med utbildning i barnförhör fick arbeta i receptionen.

Samtidigt måste polisen ge utrymme för och erkänna andra kompetenser i den dagliga verksamheten. De gränsdragningsproblem som finns när det gäller förslagen kring civila utredare och experter när det gäller viss myndighetsutövning måste helt enkelt lösas för att resurserna ska anses användas optimalt. En utredning har redan genomförts vilken kan användas som grund för förslag till regler kring civila utredare och myndighetsutövning. Om dessa kräver lagändring bör regeringen snarast presentera sådana för riksdagen. Detta skall ges regeringen till känna.

5 Åklagare

Åklagarna har en mycket viktig roll i rättsprocessen. Dels eftersom åklagaren företräder det allmänna i själva rättegången, dels för att åklagaren i många fall är förundersökningsledare. Det senare är en mycket viktig och sällan diskuterad roll. En åklagare har i sin roll som förundersökningsledare mycket stora befogenheter när det gäller tvångsmedel och samtidigt har han eller hon stora krav på sig att leda förundersökningen rätt.

Under det senaste året har vi sett exempel på åklagare som gett synpunkter på lagstiftningen och dess tillämpning som måste anses rubba förtroendet både för den enskilde åklagaren och för åklagarkåren i stort. Det är av yttersta vikt för att återupprätta detta förtroende att åklagarväsendet genast sätter igång ett arbete kring frågor som rör våld mot kvinnor och de strukturer som ligger till grund för detta. Självklart behövs också fortbildning i andra frågor, inte minst när det gäller diskriminering och brott mot särskilt utsatta grupper.

Det fortsatta reformeringsarbetet inom åklagarorganisationen kommer också att handla om gränsdragningen mellan polisens och åklagarens områden när det gäller brottsutredningar. Då brottsligheten blir mer avancerad och polisen mer välutbildad kan det finnas stora vinster att göra genom att låta polisen i större utsträckning än i dag ersätta åklagare som förundersökningsledare i sådana ärenden där det inte krävs särskild åklagarkompetens. Regeringen bör snarast presentera förslag till ny reglering kring dessa gränsdragningar. Detta bör ges regeringen till känna.

Under ett stort antal år har Vänsterpartiet påtalat den brist det innebär att det inte finns särskilda regler för åklagarjäv. Det är ytterst märkligt att en åklagare som har en helt annan roll än domaren ändå ska prövas enligt samma regler. Domarens roll är att vara opartisk i målet medan åklagaren från det att han eller hon lämnat förundersökningen går in i en roll att vara part. Denna lösning ökar inte förtroendet för rättsväsendet, och det är hög tid att denna fråga ses över. Detta ska ges regeringen till känna.

6 Domstolarna

Ett demokratiskt samhälle kräver självständiga domstolar. Dessa ska vara tillgängliga och rättvisa liksom kompetenta och trovärdiga. För att uppnå allt detta krävs det att det finns domstolar i hela landet. Visst är det så att de flesta av oss sällan eller kanske rent av aldrig besöker en domstol, men när behovet uppstår ska det finnas möjlighet. Detta är kanske allra viktigast när det gäller länsrätterna. De domstolar som har att ta ställning till frågor som vårdnad, tvångsomhändertaganden, vård av unga och liknade ärenden bör finnas närmast medborgarna. Det handlar också om olika former av ärenden som behöver omprövas ofta varför dessa bör prioriteras i närhetsdiskussioner.

Samtidigt finns både försök och permanentade verksamheter där tingsrätter och länsrätter slagit samman sin administration och bättre samutnyttjat lokaler och teknik. Det är en mycket positiv utveckling som bör stödjas.

Vänsterpartiet har under flera år lyft upp frågan om minskande offentlighet i domstolarna. Det finns en oroande tendens att fler och fler rättegångar hålls bakom stängda dörrar och att parter beläggs med yppandeförbud. När det gäller vissa mål hålls till och med hemliga rättegångar och prövningar. Det är en mycket otillfredsställande utveckling som snarast måste upphöra.

Under senare tid har reformen ”en modernare rättegång”, som bland annat begränsar den muntliga handläggningen i hovrätt och dessutom ger bättre möjlighet att använda tekniska hjälpmedel vid förhör, ifrågasatts av personer och företrädare för organisationer som är verksamma inom domstolarna. Oro för rätts säkerheten och prövningens kvalitet har framförts. Detta är farhågor som måste tas på allvar, och en utvärdering av reformens olika delar bör göras snarast. Syftet med reformen var att effektivisera processen, vilket också skett. Om det i detta sammanhang samtidigt uppstått problem ska dessa så klart snarast åtgärdas. Detta skall ges regeringen till känna.

En fråga som kräver särskild uppmärksamhet är prövning av utlänningsärenden. Det finns stor kritik när det gäller muntlighet och omröstningsregler men också när det gäller frågor kring praxisbildning och möjlighet till prövning i överdomstolen. Dessa frågor belyses närmre i vår motion kring flykting- och asylpolitiken.

7 Kriminalvården

Under många år har det varit väldigt tyst i den allmänna debatten när det gäller både kriminalpolitik och kriminalvård. I de diskussioner som förs handlar det mer om repression och mindre om socialpolitik. Vänsterpartiet menar att regeringens kriminalvårdspolitik är oansvarig. Vi vill i stället visa på en annan väg, som varken är någon utopi eller en tidigare oprövad väg. Vi vill att kriminalvården flyttar tillbaka fokus på huvuduppdraget: att förebygga brott.

När man ska diskutera kriminalvård är det viktigt att har klart för sig orsakerna till varför brott begås. Självklart är orsakerna komplexa. Det kan handla

om personlig vinning, vilket oftast är fallet när det gäller ekonomisk brottslighet, men ofta är det också ett resultat av sociala orsaker eller ännu vanligare p.g.a. missbruk.

En framgångsrik och human kriminalpolitik bygger på insikten om de sociala villkor vi lever under. Det preventiva syftet med hårdare straff har antagligen också större relevans när det gäller personer som planerar att begå ekonomisk och liknande brottslighet än när det gäller andra typer av brott.

Den ekonomiska situationen för kriminalvården är också mycket ansträngd, vilket försvårar arbetet med att förbereda intagna för ett bättre liv utanför anstalten. Platser byggs ut och fylls upp lika fort. Även med den straffpolitik som råder i dag behövs ekonomiska tillskottsanslag för att klara behovet av ytterligare platser, eller reformer för att behovet förändrats. Regeringens politik visar dock på en ytterligare straffskärpande väg, men utan att man skjuter till nya resurser för detta.

7.1 Häkten

Personer som anklagas för att ha begått brott får ofta sin första erfarenhet av kriminalvården när de placeras i häkte. Häktena är en viktig del av kriminalvården men samtidigt en verksamhet som lever en ganska anonym tillvaro. Intresset från den politiska sfären och medier begränsas ofta till exceptionella händelser. Häktena har dock en unik ställning dels för att man där håller människor inlåsta som inte är dömda utan enbart är misstänkta för brott, dels därför att förhållandena ofta är hårdare än i fängelse.

I år har dock frågor kring häkten kommit i fokus igen av ett mycket tråkigt skäl. Det gäller de unga personer som varit misstänkta för mycket grova brott och som under utredning och i avvaktan på förhandling i domstol varit placerade i häkte. Det är ovärdigt ett land som skrivit under barnkonventionen att isolera barn i häktesceller. Det måste vara möjligt att lösa frågan om hur dessa barn ska tas om hand på ett mer värdigt sätt. Denna fråga måste tas upp, och förslag som syftar till att förbjuda att barn placeras i häkte ska snarast presenteras för riksdagen. Detta ska ges regeringen till känna.

Det är fortfarande mycket vanligt att intagna i häkte beläggs med olika grader av restriktioner. Personalen som arbetar i häkten gör sitt bästa för att motverka de skadeverkningar som kan bli följden av långvarig isolering, men eftersom de samtidigt har en mycket ansträngd personalsituation räcker personalen inte till. Restriktionerna i svenska häkten har också varit föremål för kritik från Europarådets kommitté mot tortyr och omänsklig behandling vid flera tillfällen. Det är nu dags att göra något åt denna skamfläck inom svensk kriminalvård för att minimera de skador som isolering riskerar att medföra.

Häktade som inte blivit föremål för restriktioner har dock möjlighet till gemensamhetstid. Syftet med gemensamhetstid är att bryta den skadliga isoleringen som är kännbar även utan restriktioner. Vid flera häkten har problem uppstått när det gäller genomförandet av sådana åtgärder eftersom utrymmena inte har varit anpassade för att inrymma denna typ av verksamhet. Vid nybyggnation ser man i dag till att utrymme finns, men vid äldre häkten har man

Fel! Okänt namn på

varit tvungen att ta till provisoriska lösningar. Överbeläggningarna på våra häkten gör dessutom att de utrymmen som har skapats för gemensamhetsaktiviteter i stället används för de intagnas boende. Detta gör att miljön inte lever upp till de krav som bör kunna ställas, varken för de häktade eller för personalen.

De svenska häktena brukar beskrivas som landets största avgiftsansalt. Många aktiva narkomaner placeras i häkte, och behovet av medicinsk vård är därför stort. Detta tillsammans med att isoleringen ofta leder till psykiska problem gör att vården inom häkten måste utvecklas. Det faktum att många häktade begår självmord varje år på våra häkten understryker detta behov.

De problem som beskrivs ovan är inte nya. Redan 2005 tillsattes under Vänsterpartiets medverkan en utredning som skulle syfta till att förbättra situationen i våra häkten. Utredningen blev klar 2006, men fortfarande har ingenting hänt.

Utredningen "En ny häkteslag" kommer med många goda förslag om hur problematiken kring häkten kan åtgärdas. Bland annat föreslår man att alla intagna ska få information om rättigheter och skyldigheter enligt häkteslagen samt ges möjlighet att redan under vistelsen i häkte och i samråd med Kriminalvården förbereda eventuell vistelse i anstalt eller annan verkställighet av påföljd.

Vad gäller den intagnes kontakt med omvärlden kompletterar man rätten till kommunikation genom telefonsamtal med rätten till annan elektronisk kommunikation, t.ex. via e-post. Det ges även en rätt att ta del av vad som händer i omvärlden genom användande av Internet eller andra datanät.

Utredningen föreslår också att åklagaren i samband med häktningsförhandlingen ska begära rättens tillstånd för och motivera varje enskild restriktion som han eller hon vill ålägga den häktade. Utredningen föreslår också att beslutet ska kunna överklagas till hovrätten. Dessa förslag ser Vänsterpartiet särskilt positivt på eftersom de skulle skapa ett avsevärt mer rättssäkert förfarande.

Trots att utredningen legat klar länge har ännu inget förslag presenterats. Det är hög tid nu att lägga fram förslag till ny häkteslag för att förhindra framtida internationell kritik men framför allt för att skapa en mer dräglig tillvaro såväl för de intagna som för personalen i häktena. Detta ska ges regeringen till känna.

7.2 Bättre ut – arbetslinjen på våra anstalter

Kriminalvårdens främsta roll har varit att arbeta brottsförebyggande genom att förbereda de intagna för ett liv utanför murarna. Med krympande budget och fler intagna har möjligheterna för att göra ett optimalt arbete försvårats. Forskningen kring frihetsberövande straff är tydlig i slutsatsen att inlåsning ger skador och då straffen blir längre och längre måste mer tid gå åt för att motverka dessa skador.

Fel! Okänt namn på

Under tiden en person avtjänar sitt straff finns det många saker att göra för att försöka se till att både använda tiden väl och att minimera riskerna med straffet. Under förra mandatperioden beslöts om flera åtgärder som visat sig mycket lyckosamma. En sådan är utslussning med fotboja. Vänsterpartiet anser att denna åtgärd visat sig så lyckosam att man nu bör överväga att låta fler omfattas av den. En annan åtgärd är så kallade halvvägshus. Tyvärr har kriminalvårdens budget varit så ansträngd att man inte i den omfattning som man skulle ha kunnat önska haft möjlighet att utveckla denna del av kriminalvården. Trots det har man, där man ändå försökt, lyckats mycket bra. Dessa delar av kriminalvården måste ges möjlighet att utvecklas vidare.

För att kriminalvården ska lyckas med sitt uppdrag krävs också att man gör stora ansträngningar för att intagna ska kunna få utbildning och arbete. Dessa är viktiga faktorer för att hjälpa en dömd person till ett normalt liv och på så sätt förebygga att han eller hon återfaller i kriminalitet. I detta sammanhang är den s.k. normaliseringsprincipen viktig. Denna innebär att det i så stor utsträckning som möjligt ska vara de samhällsfunktioner som hjälper människor utanför kriminalvården också ska vara verksamma bland de intagna.

En åtgärd som underlättar för dömda att återanpassas är permanentade verksamheter med bidrag från Arbetsförmedlingen som kallas KrAMI, när det gäller män, och MOA, när det gäller kvinnor. De är ett samarbete mellan frivården, socialtjänsten och Arbetsförmedlingen för att få ut klienter i arbetslivet och finansieras från dessa tre parter. Hur fördelningen ser ut sinsemellan varierar över landet.

Framtiden för verksamheterna har dock varit mycket oviss. Man har, inom det nätverk som skapats mellan de kommuner där KrAMI och MOA finns, varit mycket oroad. På flera ställen hade man fått indragna anslag. Nätverket framhöll att regeringens nedskärningar vad gäller arbetsmarknadspolitiska åtgärder hotade KrAMI och MOA:s existens. Arbetsförmedlingens medverkan i projekten har varit och är fortfarande oklar.

Framöver bör det säkerställas att verksamheterna KrAMI och MOA kan utvecklas. Det behövs också nationella riktlinjer för verksamheten. I dag spretar arbetsformerna i alltför hög grad om man jämför de olika lokala kontoren. Bland annat är det viktigt att alla arbetar med uppföljning av klienterna. Verksamheten behöver också spridas till fler platser i landet för att kunna nå fler människor inom målgruppen.

Inom kriminalvården erbjuds på vissa håll yrkesutbildningar som finansieras av Arbetsförmedlingen. Dessa yrkesutbildningar är populära hos de intagna, och när det gäller Stockholmsregionen får hela 90 % av dem som gått dessa utbildningar ett arbete, och det ser också liknande ut i resten av landet. Utbildningarna leder i många fall till yrken där det är brist på arbetskraft; ett flertal är hantverksjobb. Fler intagna inom kriminalvården bör erbjudas kvalificerad yrkesutbildning. Samtidigt är det fortfarande så att många intagna i kriminalvården saknar grundläggande grundskolekompetens. För samhället är tiden som dessa personer spenderar inom anstalten en möjlighet att ställa detta till rätta. Då samhället misslyckats i första skedet borde man se det som en gyllene chans att få detta tillfälle.

Fel! Okänt namn på

Många som döms har tidigare levt ett liv utanför eller på kanten av samhället och inte sällan har man både ett långt missbruk och eventuellt en psykiatrisk diagnos med sig. Om samhället menar allvar med att kriminalvården ska göra sitt yttersta för att ge dömda chansen att återkomma till samhället bättre rustade än före straffet måste dessa möjligheter också ges utrymme i behandlingen. Att missbruk leder till fysiska åkommor är självklart och kring detta finns det en medvetenhet om än inte helt normaliserad behandling. När det gäller olika typer av psykiatriska diagnoser är medvetenheten lägre. Ny forskning tyder på att så många som hälften av de intagna på en sluten anstalt i Sverige lider av adhd. Att detta måste sätta sina spår i verksamheten är självklart, men det är dags att det också sätter spår i behandlingen.

7.3 Halvtidsfrigivning

Det finns kritik mot att kriminalvården blir mer och mer av förvaring och mindre av behandling. Vänsterpartiet sade nej till att flytta fram normen när villkorlig frigivning ska ske, till två tredjedelar av strafftiden. Detta bygger dels på insikten om inlåsningens skadliga verkan och dels på att vi tror att det är bra att tiden i fysisk frihet inom ramen för straffet kan användas till något positivt. Allt sedan reglerna ändrades har vi kämpat för ett återinförande av halvtidsfrigivningen.

Genom ett återinförande av villkorlig halvtidsfrigivning och genom att satsa de budgetmedel som då frigörs på en förbättrad kriminalvård finns stora möjligheter till förändring. En lång tid där den dömda är villkorligt frigiven och står under Kriminalvårdens tillsyn har också ett egenvärde för att underlätta en övergång till ett liv i frihet och utan kriminalitet.

Vänsterpartiet anser att villkorlig halvtidsfrigivning bör återinföras, men i detta läge väljer vi att lägga fram förslag om att den grupp som döms till frihetsberövande straff för första gången ska omfattas av reformen i första hand. Ett återinförande av villkorlig halvtidsfrigivning för förstagångsdömda skulle enligt beräkningar från riksdagens utredningstjänst minska Kriminalvårdens kostnader med 755 000 000 kronor per år. Vänsterpartiet vill att de pengar som frigörs bl.a. används till en utökad och förstärkt programverksamhet, mer resurser till missbruksbehandling, satsning på sysselsättning och utslussningsåtgärder, satsningar på personalen, större möjligheter att anpassa kriminalvården för intagna kvinnor och satsning på särskilda personalkategorier.

Behandlingsprogram riktade till dömda sexualbrottslingar och misshandlande män ska vara en viktig del av dessa resurser. Viktigt är det också med stora tillskott till frivården som ansvarar för den delen av strafftiden som omfattas av villkorlig frigivning. Frivården måste få möjlighet att bygga upp sin organisation för den ökade arbetsbelastning det innebär med ett återinförande av halvtidsfrigivning. Normen om villkorlig halvtidsfrigivning bör alltså återinföras för alla men av praktiska hänsyn anser vi att reformen ska införas stegvis med början med de förstagångsdömda. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.4 Kvinnor inom kriminalvården

Situationen för kvinnor som sitter i fängelse skiljer sig ofta från männens. De har till exempel sämre fysisk och psykisk hälsa och allvarigare missbruksproblem. Dessutom är stigmatiseringen för en kvinna som dömts för brott ännu starkare än när det gäller män. Inte sällan har kvinnor barn som blir omhändertagna, vilket så klart kräver särskilda åtgärder. Inte sällan har också kvinnor själva inom ramen för sitt eget missbruk och sin kriminalitet varit utsatta för grova brott, t.ex. våldtäkter och misshandel. Kriminalvården måste därför anpassas bättre efter kvinnornas behov. Vänsterpartiet har länge lyft upp frågor som rör kvinnor inom kriminalvården och nu har justitieutskottet i en rapport gjort det samma. Rapporten är ett led i det arbete med uppföljning och utvärdering som enligt riksdagsordningen är en av utskottens uppgifter.

Justitieutskottet konstaterar i rapporten att för att nå samhällets mål att minska risken för återfall i brott behöver kriminalvård för kvinnor utformas utifrån modern kunskap. Rehabilitering av kriminellt belastade kvinnor måste utgå från kvinnors behov och förutsättningar. Mycket har skett men mer finns kvar att göra för att minska återfall i missbruk och brott. Enligt utskottet är det till exempel nödvändigt att öka sysselsättningen på anstalterna. Sysselsättningen som erbjuds kvinnorna måste enligt utskottet öka möjligheterna till arbete när de kommer ut i samhället. Det behövs också mer insatser för att fler intagna kvinnor ska kunna delta i arbetsmarknadsutbildningar. Även utvecklingen av lärcentrum på anstalterna är värdefull.

Utskottet framhåller också att även kvinnor ska kunna placeras i så kallade halvvägshus som ett utslussningsalternativ. För närvarande finns det inga halvvägshus för kvinnor. I ett halvvägshus vistas en intagen under eget ansvar i en miljö som är öppnare än den som finns i en öppen anstalt men får samtidigt stöd och hjälp av Kriminalvården och andra myndigheter. Av uppföljningen framgår också att den fysiska och psykiska hälsan bland många av de intagna kvinnorna är dålig. Utskottet anser att höga krav måste ställas på att tillgången till adekvat hälso- och sjukvård säkras så att de olika vårdbehov som kvinnor har kan tillgodoses.

Frågan om kvinnors situation inom kriminalvården bör prioriteras högre än i dag. Enligt utskottet krävs det ett helhetsgrepp för att bättre svara mot kvinnornas behov. Utskottet anser också att forsknings- och utvecklingsinsatserna om kvinnor intagna på anstalt måste förstärkas och lyftas fram samt att resultaten av internationell forskning tas tillvara bättre. Utskottet vill att regeringen rapporterar resultatet av utvecklingsarbetet med att anpassa kriminalvården efter intagna kvinnors behov till riksdagen, och Vänsterpartiet delar denna uppmaning.

7.5 Fångombudsman

Det finns i dag en mängd internationella konventioner som reglerar förhållandena på fängelser och häkten samt skyddet för mänskliga rättigheter för inter-

Fel! Okänt namn på

ner. Dessutom innehåller vår grundlag flera rättigheter, vilka givetvis även gäller dem som sitter i våra fängelser.

Ett exempel på där det kan vara tveksamt om internernas grundläggande rättigheter respekteras gäller frågan om föreningsfriheten, som är en grundlagsfäst rättighet. När det gäller möjligheten att bilda förtroenderåd på våra anstalter begränsas den i dag till att gälla enskilda avdelningar i stället för gälla hela anstalten, vilket oftast är en förutsättning för att man ska kunna driva sina krav med någon som helst kraft. Ordningen med små förtroenderåd innebär också att de synpunkter som internerna vill framföra vanligtvis får framföras till avdelningschefen i stället för anstaltsledningen. Detta är en dålig ordning. Det som anförs som skäl för denna ordning är säkerhetsfrågor och att man vill förhindra kommunikation mellan avdelningar och vissa individer.

Vänsterpartiet anser att det är tveksamt om det verkligen är möjligt att på detta generella sätt inskränka en av de viktigaste grundlagsfästa rättigheterna. När det gäller fångarnas nationella förtroenderåd kringskärs möjligheterna till organisering totalt.

Det måste finnas en kontinuerlig tillsyn när det gäller att fångars rättigheter ska upprätthållas. Det är ibland en svår uppgift att göra dessa avvägningar. Bedömningen när säkerhetsskäl är på en sådan nivå att man kan göra undantag från rättigheterna är svår. I dag är det Justitieombudsmannen som är den som har det yttersta ansvaret för att fångars mänskliga rättigheter respekteras, men det är inte tillräckligt. Det behövs någon som aktivt kan arbeta för både interner, anstaltsledningar och Kriminalvårdsstyrelsen.

I Storbritannien har det införts en fångombudsman som arbetar med dessa frågor. Det har fått mycket positiva effekter för internerna, men även för anstaltsledningarna, och har bidragit till att en bättre fungerande verksamhet för alla parter. En fångombudsman bör införas även i Sverige. Detta ska ges regeringen till känna.

8 Ekonomisk brottslighet och miljöbrottslighet

Den ekonomiska brottsligheten i dess traditionella bemärkelse är ett stort samhällsproblem. Värdet av den rent ekonomiska brottsligheten i Sverige beräknas uppgå till minst 150 miljarder kronor om året. Av detta beräknas cirka 100 miljarder kronor vara skatter och andra avgifter som undanhålls staten och det allmänna.

Men det är inte bara de synbara ekonomiska effekterna som är skadliga för samhället. En annan allvarlig konsekvens är den snedvridning av konkurrensen som den ekonomiska brottsligheten medför. Seriösa näringsidkare drabbas och kan tvingas i konkurs p.g.a. den illojala konkurrens som den ekonomiska brottsligheten leder till.

Förutom de traditionella ekonomiska brotten räknas också miljöbrottslighet ofta till gruppen ekobrott. Genom att fuska med regler och lagar kan förövaren gynnas ekonomiskt och konkurrensmässigt visar de stora likheterna mellan traditionell ekonomisk brottslighet och miljöbrott. Miljöbrott kan emellertid vara ännu allvarigare eftersom dessa typer av brott får mer eller mindre förödande konsekvenser för miljön. Konsekvenserna behöver inte alltid märkas på en gång, men kan påverka växtliv, djur och människor under desto längre tid. Detta är givetvis oacceptabelt.

Miljöbrotten är inte lätta att avgränsa och definiera. Det finns alla typer av mer eller mindre allvarliga miljöbrott, allt från olaglig trädfällning på allmän mark till omfattande grova miljöbrott i storskalig industriell verksamhet, t.ex. mångåriga utsläpp av föroreningar till luft, mark och vatten. Där ingår även brott mot skyddade djurarter.

Miljöbrotten resulterar också i en snedvridning av konkurrensen på marknaden så att både de företag som följer lagen och de som har ännu högre ambitioner på miljöområdet än så, som aktivt bidrar till att förverkliga en hållbar ekologisk utveckling, får tydliga konkurrensnackdelar i förhållande till mindre nogräknade konkurrenter.

Som ett självklart led i en framåtsyftande miljöpolitik har ambitionerna sedan ett antal år tillbaka gradvis höjts i Sverige när det gäller att bekämpa och beivra miljöbrott. Det är mycket viktigt att rättsvårdande instanser och andra berörda myndigheter känner till och drar åt samma håll när det gäller praxis, sanktioner och regler inom miljöbrottsområdet.

Både den traditionella ekonomiska brottsligheten och miljöbrott är ofta grenar av organiserad brottslighet. Inom ramen för organiserad brottslighet följer mycket annan brottslighet såsom hot och våld mot exempelvis företrädare för rättsväsendet och inte minst vittnen. Det är mycket allvarligt och såväl i dessa sammanhang som i andra måste den organiserade brottsligheten bekämpas med kraft. Regeringen har tillsatt en grupp som särskilt ska arbeta med frågor som gäller organiserad grov brottslighet. I gruppen ingår en mängd poliser men också många olika myndigheter som särskilt arbetar med dessa frågor. Vänsterpartiet tycker att detta är en bra arbetsmetod som kommer att kunna leda till en samlad kunskap och ett effektivare resursutnyttjande. Vi ser fram mot den återrapportering som regeringen bör presentera i detta avseende.

8.1 Ekonomisk brottslighet

En mängd myndigheter deltar i bekämpningen av den ekonomiska brottsligheten. Centrala myndigheter som har uppdrag inom området är Riksåklagaren, Ekobrottsmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Tullverket, Finansinspektionen, Riksskatteverket, Statens jordbruksverk, Verket för näringslivsutveckling, Patent- och registreringsverket och Statens naturvårdsverk. De regionala myndigheterna är framför allt Åklagarmyndigheterna, Polismyndigheterna, Tullverkets regionmyndigheter, Skattemyndigheterna, Kronofogdemyndigheterna och Länsstyrelserna.

Fel! Okänt namn på

Det är oerhört viktigt att dessa myndigheter kan samverka och att utvecklingen går framåt i dessa frågor. Med den tekniska utvecklingen är det kanske än viktigare med en sammanhållen kompetens och praxis. Brotten är ofta internationella till sin natur, och inte sällan finns det organiserad brottslighet av annan karaktär kopplad till dessa frågor. Att så är fallet får dock inte ta fokus från den inhemska brottsligheten som, vilket nämnts ovan, exempelvis undandrar mer än 100 miljarder kronor från det allmänna varje år.

För att förbättra brottsbekämpningen måste alla goda krafter samverka. Moralen kring ekonomisk brottslighet behöver förstärkas. Det är förödande för samhället när den ekonomiska brottsligheten breder ut sig. Vänsterpartiet anser att kunskapen kring denna brottslighet behöver förstärkas. Ekobrottsmyndigheten ska därför ges ställning som nationellt utvecklingscentrum för bekämpningen av ekobrott och i denna egenskap ska man ha ett särskilt ansvar för samordning och kunskapsutveckling i dessa frågor. Detta ska ges regeringen till känna.

8.2 Miljöbrottslighet

Som nämnts ovan ligger det ofta ekonomiska motiv bakom miljöbrottslighet och därmed planering och kalkylering. Tillsammans med traditionell ekonomisk brottslighet är därför miljöbrottslighet den typ av brottslighet där allmänpreventionen verkligen kan fungera. Är det tillräckligt dyrt och tillräckligt stor upptäcktsrisk kommer man att avhålla sig från brott i större utsträckning.

Polisens roll på miljöbrottsområdet går ofta inte längre än till utredning av redan upptäckt och anmäld brottslighet. Landets miljöinspektörer och andra som utövar tillsyn på området vittnar dock ofta om att när väl en anmälan görs finns det brister i kompetens och avdelade resurser för polisutredningar. Det är ett förhållande som tydligt riskerar att påverka motivationen att anmäla misstänkta miljöbrott. Dessa brott är ofta komplicerade, tar mycket tid att utreda och blir lågprioriterade om de bara utgör en del av den dagliga polisutredningsverksamheten. Det behövs specialkompetens och möjlighet att koncentrera sig enbart på dessa frågor. Ett gott samarbete med landets miljöåklagare samt med tillsynsmyndigheterna, dvs. länsstyrelserna och kommunernas miljönämnder, är nödvändigt.

Under många år har Vänsterpartiet drivit frågor om att polisen måste prioritera även miljöbrott. Nu är det dags att vidta krafttag på detta område. Med väl utbyggda miljöbrottsenheter i polismyndigheterna uppnås flera fördelar. Självklart är specialiseringen och de särskilda kunskaperna om miljöbrott, som de flesta poliser saknar, helt nödvändiga. Man kan också upprätta goda relationer med tillsynsmyndigheterna. Slutligen finns resurser avsatta för att snabbt kunna vara på brottsplatsen och säkra bevisning, något som är grundläggande i all utredande verksamhet. Miljöbrottsenheter bör finnas tillgängliga i hela landet, och regeringen bör ge Rikspolisstyrelsen i uppdrag att ta fram förslag till riktlinjer för detta arbete. Detta ska ges regeringen till känna.

Sverige har en lång tradition av folkrörelser som arbetar för att tillvarata naturskydds- eller miljöintressen. Sveriges miljöorganisationer präglas av en stor mångfald och är såväl nationella som lokala. De är organiserade på olika sätt, exempelvis som ideella föreningar, stiftelser och nätverk, och de har varit verksamma olika lång tid. Sammantaget har de en mycket värdefull roll för det svenska natur- och miljöskyddet och för det folkliga engagemanget för dessa frågor. I miljöbalken ges i dag en möjlighet för miljöorganisationer att vara part i ärenden där man har ett intresse i enlighet med organisationens syfte. Tyvärr innebär dock regeln att många av de stora svenska miljöorganisationerna stängs ute från denna möjlighet. Detta bör ses över för att ge miljöorganisationerna bättre möjligheter att verka inom sitt område. Detta ska ges regeringen till känna.

9 Internationellt samarbete

För Vänsterpartiet är internationellt samarbete när det gäller såväl brottsförebyggande som brottsutredande och brottsbeivrande verksamhet en självklarhet. Dock har utvecklingen på detta område de senaste åren gått från samarbete till mer överstatlig verksamhet. Samtidigt har antalet integritetskränkande inslag i verksamheten ökat dramatiskt. Detta är en utveckling som vi varnat för länge och som vi vill bekämpa.

För närvarande diskuteras Stockholmsprogrammet, ett förslag från EU-kommissionen om den politiska inriktningen för det rättsliga och inrikes samarbetet. Programmet, som är en femårsplan för den gemensamma EU-politiken, ska diskuteras under det svenska ordförandeskapet. Vänsterpartiet har presenterat ett utkast till ett alternativt Stockholmsprogram. Syftet med det alternativa programmet är att försvara den personliga integriteten och riva murarna runt ”fästning Europa”. Att samarbeta över nationsgränserna när det gäller frågor om internationell brottslighet är en prioriterad uppgift. Det är av yttersta vikt att de instrument som används för detta arbete är effektiva och verksamma. Vi anser därför att det är märkligt att Stockholmsprogrammet inte innehåller någon diskussion om utvärdering kring hittills fattade beslut. Utan eftertanke fortsätter man i stället att lägga fram förslag till åtgärder som hittills mest kritiserats och som på inget sätt är nytänkande.

När det gäller det brottsförebyggande arbetet och även arbetet med att beivra brott är och förblir det nationella arbetet grundläggande. I dag tas beslut som ofta inte tar hänsyn till nationella olikheter och i värsta fall strider mot tryck- och yttrandefriheten eller annan lagstiftning som kan vara grundlagsfäst. Då ges inget utrymme för att säga nej. Det är inte rimligt att genom överstatliga beslut riskera att bryta mot grundlag. I kommissionens meddelande om Stockholmsprogrammet föreslås också att nya gemensamma databaser ska byggas upp. En sådan ska innehålla uppgifter om alla in- och utresor vid EU:s medlemsländers gränser. Detta register föreslås vara i drift redan 2015. Syftet med detta register är ytterst oklart. Därutöver föreslås

Fel! Okänt namn på

utbytet mellan nationella kriminalregister öka liksom sammankopplingen av olika databaser. Detta tillsammans med utbyggnaden av redan befintliga register riskerar allvarligt att hota rätts säkerheten.

Respekten för den personliga integriteten och skyddet av personuppgifter måste garanteras oberoende av nationsgränser. EU-kommissionens meddelande innehåller som nämnts ovan en rad förslag om utlämnande av personuppgifter mellan nationella myndigheter och EU:s institutioner som tillsammans innebär stora steg emot ett repressivt övervakningssamhälle. Den personliga integriteten och skyddet av personuppgifter urholkas på ett allvarligt sätt. När det gäller förslag på detta område har Vänsterpartiet inbjudit organisationer och enskilda till en diskussion om vårt alternativa Stockholmsprogram. Vi avser därför att återkomma med förslag på området i annat sammanhang.

10 Brottsoffer

Trots den ökade uppmärksamheten för brottsoffer situation finns enligt Vänsterpartiet tecken på att uppmärksamheten blir retorik utan reellt innehåll. Att brottsoffer får ett symboliskt värde i den kriminalpolitiska debatten leder inte nödvändigtvis till att deras ställning och situation förbättras. Tvärtom kan det leda till en förtroendeklyfta mellan brottsoffer och samhället då det i det konkreta fallet visar sig finnas ett glapp mellan ord och handling. Brottsoffer har i hög grad använts som en bricka i det politiska spelet.

10.1 Kommunernas ansvar för brottsoffer

Det naturliga borde vara att hela samhället har ett ansvar för att hjälpa brottsoffer. De rättsvårdande myndigheterna som polisen, åklagarna och domstolarna bär en stor del av detta ansvar, men sjukvården, skolan, arbetsplatserna och lokalsamhället i stort delar detta ansvar.

I dag har det vuxit fram ett hundratal lokala brottsofferjourer. En brottsofferjour består av ett antal ideellt arbetande stödpersoner samt i vissa fall av en anställd assistent eller samordnare. En annan viktig frivilligorganisation som tar ett mycket stort ansvar är kvinnojourerna. Över ett hundratal kvinnojourer arbetar mot våld och förtryck av kvinnor samt för kvinnors frigörelse och jämställdhet på alla plan i samhället.

Det primära ansvaret för brottsoffer har dock socialnämnderna i enlighet med socialtjänstlagen 5 kap. 11 §. Hur socialtjänsten lever upp till detta ansvar ser mycket olika ut runtom i landet, av olika anledningar. Det finns tyvärr exempel på att socialtjänsten inte alls lever upp till intentionerna i lagstiftningen. Det kan gälla stödinsatser som jourboende, samtal, kontakter med myndigheter och mycket annat.

Situationen för ett brottsdrabbade ser således mycket olika ut beroende på var man bor. Tillkortakommanden i socialtjänstens åtaganden gör att den lokala brottsoffer- eller kvinnojouren kan bli ett ovärderligt stöd. Ibland kan de i praktiken bära hela ansvaret. Jourerna arbetar dock i dag under stor press. Antalet människor som söker hjälp är stort. Att ha en anställd kan för en jour vara en nödvändig avlastning, men det är inte alltid som ekonomin tillåter detta. En jour kan få slåss om pengarna med föreningar, kulturverksamhet och annat inom en kommun. Och vad händer om en brottsoffer- eller kvinnojour inte ens finns på orten? Det finns dessutom problem med att landets olika polismyndigheter hanterar brottsutsatta olika, vilket även det bidrar till den geografiska ojämlikheten för brottsutsatta.

Frågan om kommunernas ansvar för brottsdrabbade måste uppmärksammas mer. I görligaste mån ska vi givetvis ta tillvara på de ideella krafter som finns, men det rör sig om ett samhälleligt ansvar och samhället får inte göra sig beroende av enskildas insatser. Brottsoffermyndigheten bör ges i uppdrag att ur ett helhetsperspektiv se över hur kommunerna lever upp till sitt ansvar när det gäller brottsdrabbade och att ge förslag till åtgärder. Detta ska ges regeringen till känna.

10.2 Rättsväsendets ansvar

Åklagarna har en mycket viktig roll för den brottsdrabbade. Ofta missförstås åklagarnas roll och många kan känna sig besvikna. Missförståndet bygger på att den utsatta, och även vittnet, förväntar sig att åklagaren ska ta dess parti. Åklagarens roll är dock inte att vara stödperson till den drabbade eller till vittnet utan att leda förundersökningen och framföra övertygande bevis i domstolen.

Den brottsdrabbade är ofta mycket utsatt och känner sig ofta kränkt under rättegången. I vissa fall beror det på bristen på stöd. Det är Vänsterpartiets mening att man i större utsträckning än i dag bör få möjlighet till målsägandebitråde. Lagstiftningen om målsägandebitråde har utvärderats och man har konstaterat att den inte fungerat helt och hållet så som det var önskat. Vid exempelvis grova sexualbrott har målsägandebiträden inte förordnats i den utsträckning som var avsett. Det har också förekommit att biträden förordnats sent. Utredningen kom med en rad förslag.

Till att börja med föreslog man förstärkningar när det gäller vem som har rätt till målsägandebitråde. Förslaget är att de ska förordnas när det gäller alla sexualbrott förutom sexuellt ofredande, om det inte är uppenbart att ett behov saknas. De ska också alltid utses när ett barn utsatts för grövre brott.

Utredningen har även förslag om en förstärkt informationsskyldighet om målsägandebitråde till brottsdrabbade från polis och åklagares sida. Man föreslår också att åklagare ska ha till uppgift att förordna målsägandebitråde under förundersökning och om en sådan inte förordnas ska detta beslut kunna överklagas. Man föreslår vidare att målsägandebiträden ska underrättas vid förhör under förundersökning och att de ska få bättre tillgång till information

Fel! Okänt namn på

under processens gång. Ett förslag som till sist kan nämnas är att målsägande-
debiträderna ska hjälpa den brottsdrabbade i skadeståndsprcessen.

Utredningen har många bra förslag, och Vänsterpartiet anser att det är dags
att genomföra förbättringsreformer för brottsdrabbade nu. Det är inte försvar-
ligt att redan utredda och remitterade förslag som skulle förbättra situationen
för många blir liggande i byrålådan på Regeringskansliet. Förslagen måste nu
genomföras. Detta ska ges regeringen till känna.

Under rättegången har även den tilltalade rättigheter. Ett rättsamhälle byg-
ger på principen att alla är oskyldiga tills motsatsen är bevisad, och den tillta-
lade har självklart rätt till bästa möjliga försvar. I rättegångssituationen inne-
bär detta att den brottsutsatta blir ifrågasatt, vilket i sig kan upplevas som en
kränkning. Det är viktigt att den brottsutsatta känner till vad som ska hända
under rättegången för att se till att brottsoffret inte utsätts för onödigt lidande.
Det är också viktigt att domare avbryter frågor som omöjligt kan ha med
målets utredning att göra. Det är inte enbart i sexualbrott som irrelevanta
ifrågasättanden sker. Vänsterpartiet anser att domare ska ta större ansvar för
att irrelevanta frågor inte ställs och att kränkningar inte förekommer i rättssa-
len. Även om vi inser vikten av och står bakom principen om fri bevispröv-
ning är vi övertygade om att det finns mycket att förbättra inom ramen för
nuvarande rättsläge.

Stockholm den 5 oktober 2009

Lars Ohly (v)

Marianne Berg (v)

Hans Linde (v)

Lena Olsson (v)

Jacob Johnson (v)

Elina Linna (v)

Alice Åström (v)